

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

I.Ö. - TÜRKİYE DAVASI

(Başvuru no:36965/97)

KARARIN ÖZET ÇEVİRİSİ

Türkiye Cumhuriyeti Devleti aleyhine açılan ve 36965/97 başvuru no'lu davanın nedeni, Türk vatandaşı I.Ö'nün (Başvuran) Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na 20 Haziran 1997 tarihinde Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Sözleşmesi'nin (AİHS) eski 25. maddesi uyarınca yapmış oldukları başvurudur.

Adli yardımdan yararlanan başvuran, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) önünde, İzmir barosu avukatlarından Zeynep Sedef Özdoğan tarafından temsil edilmektedir.

OLAYLAR

1963 doğumlu başvuran I.Ö., Türk vatandaşı olup, olayların geçtiği dönemde İzmir'de ikamet etmekteydi ve ticaret yapmaktaydı.

İzmir Devlet Güvenlik Mahkemesi (DGM) Cumhuriyet Başsavcısı tarafından yürütülen soruşturma çerçevesinde, başvuran, 18 Aralık 1996 tarihinde yakalanıp İzmir Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şubesi'nde gözaltına alınmıştır.

Başvuran 28 Aralık 1996 tarihinde, Cumhuriyet Başsavcısı tarafından dinlendikten sonra, DGM hakimi önüne çıkarılmış ve hakim, başvuranın tutuklu yargılanmasına karar vermiştir.

Cumhuriyet Başsavcısı, 25 Mart 1997 tarihli iddianameyle başvurunu, yasadışı örgüt olan DHKP/C'ye mensup olma suçuyla itham etmiştir. Cumhuriyet Başsavcısı, başvurunu hakkında Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 168§2 ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 5. maddelerinin uygulanmasını istemiştir.

Başvurunu, oturumların başlatıldığı 14 Mayıs 1997 tarihinde, hakim karşısına çıkarılmış ve başvurunu burada, tutuksuz yargılanmasını istemiştir. Başvurunun bu talebi, "*itham edilen suçun niteliği ve kanutların durumu gözönünde bulundurularak*" reddedilmiştir.

DGM, 29 Aralık 1997 tarihli kararla başvurunu isnat edildiği olaylardan suçlu bulmuş ve on iki yıl altı ay hapis cezasına çarptırmıştır.

Yargıtay 19 Ekim 1998 tarihinde mahkumiyet kararını onamıştır.

HUKUK AÇISINDAN

I. AİHS'NİN 5§3. MADDESİNİN İHLAL EDİLMESİ HAKKINDA

Başvurunu, ilk olarak, AİHS'nin 5§3 maddesine aykırı olarak adli görevlerini yerine getiren hakim veya adli memurun önüne hemen çıkarılmadığı yönünde şikayetçi olmuştur. Başvurunu ikinci olarak, makul süre içinde yargılanmadığını ve de yargılama süresince serbest bırakılmadığını ileri sürmüştür.

A. Kabul edilebilirlik hakkında

Hükümet, AİHM'yi, AİHS'nin 35§1 maddesi gereğince iç hukuk yollarının tümünün tüketilmemesi gerekçesiyle başvuruyu reddetmeye davet etmektedir. Bu bakımdan, Hükümet, başvurunu cezai usul işlemlerinin hiçbir aşamasında, AİHS'nin 5. maddesine göre yaptığı şikayetleri DGM önünde ortaya koymadığını savunmaktadır. Hükümet *Ahmet Sadık-Yunanistan* davasına atıfta bulunmaktadır (15 Kasım 1996 tarihli karar, 1996-V, s. 1638).

Başvurunu, Hükümet'in savına itiraz etmektedir. Başvurunu, gözaltı hususunda atılan bütün adımların, bu davada olduğu gibi, dava konusu tedbirlerin, olayların geçtiği dönemde yürürlükte olan mevzuatla uyum içinde alındığı sürece sonuçsuz kalacağını savunmaktadır.

1. "Hakim önüne hemen çıkarılma"

AİHM, yukarıda belirtilen iç hukuk unsurlarına göndermede bulunmakta ve dava konusu gözaltı süresinin, özellikle uygun iç mevzuattan ileri geldiğini gözlemlemektedir. Mevcut olan tek başvuru Anayasa Mahkemesi'ne ön başvuruda bulunmak olacaktır; oysa yasaların Anayasa'ya uygunluğuna itiraz etmek için, benzeri bir başvuru gerçek kişiler tarafından yapılamaz.

Sonuç itibariyle, AİHM, başvurunu AİHM önünde ileri sürmeyi düşündüğü şikayeti DGM önünde ortaya koymasına gerek olmadığını tespit etmektedir.

Buradan yola çıkarak, AİHM, Hükümet'in itirazını reddetmektedir.

AİHM, içtihadından çıkan kriterler ışığında (Bkz. özellikle 26 Kasım 1997 tarihli *Sakık ve diğerleri-Türkiye* kararı, 1997-VII, s. 2623-2624, § 44) ve elinde bulunan unsurları

gözönünde bulundurarak bu şikayetin esastan incelenmesi gerektiğine kanaat getirmektedir. AİHM, ayrıca, şikayetin başka da hiçbir kabul edilemezlik gerekçesiyle çelişmediğini tespit etmektedir.

2. Tutuklu kalma süresi

AİHM, dava konusu tutukluluk halinin, başvuranın yakalandığı 18 Aralık 1996 tarihinde başlayıp, DGM'nin sanığı oniki yıl altı ay hapis cezasına çarptırdığı 29 Aralık 1997 tarihinde sona erdiğini ortaya koymaktadır. Yani tutukluluk hali bir yıl onbir gün sürmüştür.

Ayrıca AİHM, zabıt katibinin 4 Kasım 2004 tarihli yazıyla, başvuranın temsilcisini İzmir DGM önündeki duruşmalara ilişkin tutanakların kopyalarını sunmaya davet ettiğini not etmektedir. Başvuranın temsilcisi, 1 Aralık 2004 tarihinde katibin yazısına cevap olarak, sözüedilen belgeleri sunmaya gerek olmadığını belirtmiştir.

Sonuç itibariyle, dosyada bulunan unsurlar gözönünde bulundurularak, AİHM, başvuranın AİHS'nin 5§3 maddesi alanında sunulan tutukluluk süresine ilişkin iddiasını desteklemediğine kanaat getirmektedir.

AİHM, bu hükmün ihlaline dair hiçbir belirtinin ortaya çıkmadığına kanaat getirmektedir. Şikayetin bu kısmının, AİHS'nin 35§3 maddesine göre açıkça dayanaktan yoksun olduğu sonucu ortaya çıkmakta ve dolayısıyla AİHS'nin 35§4 maddesine uygun olarak reddedilmelidir.

B. Esasa dair

1. Tarafların argümanları

Hükümet başvuranın gözaltı durumu iç mevzuata uygun olduğuna dikkati çekmektedir. Bu bakımdan, Hükümet birçok kişiye ilişkin, DHKP/C'ye mensup olmakla suçlanan başvurana isnat edilen suça benzer terör suçlarına yönelik soruşturmaların zorlukları ve özelliği üzerinde durmakta ve davada benimsenen gözaltı süresinin delillerin toplanması için gerekli olduğunu savunmaktadır.

Bunun yanısıra Hükümet, 3 Ekim 2001 tarihinde, konuya ilişkin mevzuatın birçok değişikliğe konu teşkil ettiğine ve gözaltı süresinin, AİHM'nin içtihadından doğan gözaltı süresine göre ayarlandığına dikkati çekmektedir.

Başvuran bu sava itiraz etmektedir.

2. AİHM'nin takdiri

AİHM, Hükümet'in AİHS'nin gerekliliklerine cevap verir şekilde, Türk mevzuatının değiştirildiği yönünde verdiği bilgileri gözönünde bulundurmaktadır. Ancak AİHM, görevinin davaya özgü koşulların değerlendirilmesiyle sınırlı olduğunu belirtmektedir; dolayısıyla AİHM, davanın, sözkonusu dönemden itibaren iç mevzuatta gelişmeler meydana geldiğinden

dolayı, başvuran için geçerli hukuki çıkar teşkil etmediği sonucuna varmaya çağrılmaz (Bkz. 17 Temmuz 2001 tarihli *Sadak ve diğerleri-Türkiye* kararı, 2001-VIII, § 38).

AİHM, daha önce birçok defa terör suçları hakkında makamların yürüttüğü soruşturmanın özel bazı sorunlar yarattığını kabul etmiştir (29 Kasım 1998 tarihli *Brogan ve diğerleri-İngiltere* kararı, seri A, no: 145-B, s.33, §61, 28 Ekim 1994 tarihli *Murray-İngiltere* kararı, seri A, no: 300-A, s.27, §58 ve 18 Aralık 1996 tarihli *Aksoy-Türkiye* kararı, s.2282, §78). Ancak bu demek değildir ki 5. maddeye göre makamların, yerel mahkemelerin ve son olarak Sözleşme'deki kontrol organların kontrolü dışında zanlıları her defasında terör suçu işlediklerini belirterek tutuklayıp gözaltına alma serbestisi vardır (sözüedilen *Sakık ve diğerleri*, s.2623-2624, §44).

AİHM, yasal gözaltının başvuranın yakalandığı 18 Aralık 1996 tarihinde başladığını ve de DGM hakimi önüne çıkarıldığı 28 Aralık 1996 tarihinde sona erdiğini belirtmiştir. Dolayısıyla başvuranın toplam gözaltı süresi on gündür.

AİHM, Brogan ve diğerleri kararında, hakim önüne çıkarılmadan geçen dört gün altı saat gözaltı süresinin, bu gözaltının teröre karşı toplumu uyarma amacı olsa bile, 5§3 maddesinin belirlediği kesin zaman sınırlarını aştığı yönünde karar aldığını hatırlatmaktadır (sözüedilen *Brogan ve diğerleri* kararı, s. 33, §62).

İlgili kişiye atfedilen eylemlerin terör tehdidi oluşturduğu düşünülse bile, AİHM, başvuranın “hakim önüne çıkarılmadan” on gün boyunca gözaltında tutulmasının gerekli olduğunu kabul etmeyecektir.

Dolayısıyla AİHS'nin 5§3 maddesi ihlal edilmiştir.

II. SÖZLEŞME'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI HAKKINDA

AİHS'nin 41. maddesi gereğince,

A. Maddi ve Manevi Tazminat

Başvuran, özgürlüğünün kısıtlanmasından doğan maddi tazminat için 1.500 Euro ve manevi tazminat için ise 4.750 Euro talep etmektedir.

Hükümet, bu taleplerin reddedilmesi gerektiğini savunmaktadır. Hükümet, eğer AİHM ihlalin bulunduğu sonucuna varırsa, bu sonucun kendisinin yeterli adil tazmini oluşturacağını ileri sürmektedir.

AİHM, dosya unsurlarından herhangi bir maddi zararın ortaya çıkmadığını belirtmektedir; dolayısıyla bu talebi haklı bulamaz (Bkz. 23 Eylül 1998 tarihli *Demir-Türkiye* kararı, 1998-IV, s. 2660, § 63).

AİHM, başvuranın hiçbir adli müdahale yapılmadan on gün gözaltında tutulduğunu belirtmekte ve başvuranın özgürlüğünün kısıtlandığı bu şartlarda, hiç şüphe yok ki yerel mahkemelerin tazmin etmediği bir manevi zarara uğradığına kanaat getirmektedir.

Davanın farklı yönleri gözönünde bulundurulduğunda ve 41. maddenin öngördüğü adil yargılama gereğince, AİHM, başvurana 3.500 Euro ödenmesine karar vermiştir.

B. Masraf ve Harcamalar

Başvuran, yerel mahkemeler ve AİHM'deki işlemlere ilişkin masraf ve harcamalar için 1.250 Euro talep etmektedir.

Hükümet bu iddialara itiraz etmektedir.

AİHM, elinde bulunan unsurları ve konuya ilişkin içtihadını gözönünde bulundurarak, 1.250 Euro'dan, adli yardım adı altında Avrupa Konseyi'nden alınan 630 Euro düşürülerek kalan miktarın başvurana verilmesinin makul olacağına kanaat getirmektedir.

C. Temerrüt faizi

Mahkeme, gecikme faizi oranının, %3'lük bir artış uygulanan Avrupa Merkez Bankası'nın marjinal kredi kolaylıklarına uyguladığı faiz oranına tabi tutulması hükmüne varmıştır.

BU GEREKÇELERE DAYALI OLARAK AİHM, OYBİRLİĞİYLE,

1. Başvuranın yakalandıktan sonra hakim önüne hemen çıkarılmadığına dair yapılan şikayetin kabul edilebilir olduğuna ve tutukluluk süresine ilişkin yapılan şikayetin kabul edilemez olduğuna;
2. Başvuran yakalandıktan sonra hakim önüne hemen çıkarılmadığından dolayı AİHS'nin 5§3. maddesinin ihlal edildiğine;
3. a) AİHS'nin 44§2 maddesine uygun olarak karar nihai sonuca ulaşmasını müteakiben üç ay içinde, ödemenin yapıldığı tarihte geçerli olan döviz kuru üzerinden Yeni Türk Lirası'na çevrilmek üzere, Savunmacı Hükümet'in başvurana;
 - i. manevi tazminat için 3.500 Euro (üç bin beş yüz Euro);
 - ii. mahkeme masrafları için, 1.250 Euro'dan adli yardım adı altında alınan 630 Euro (altı yüz otuz Euro) düşürülerek kalan miktarı;
 - iii. miktara yansıtılabilecek KDV ve pul, harç ve masraflarla birlikte; ödemesine;

b) Belirtilen süre bitiminden ödemenin yapıldığı tarihe kadar geçen süre için, yukarıda belirtilen tutara, Avrupa Merkez Bankası'nın kredi faiz oranına yüzde üç puan eklenmek suretiyle gecikme faizi uygulanmasına;

karar vermiştir.

4. Hakkaniyete uygun tazminata ilişkin diğer taleplerin reddine karar vermiştir.

İşbu karar Fransızca olarak düzenlenmiş ve 28 Haziran 2005 tarihinde, İçtüzüğü'nün 77. maddesinin 2 ve 3. fıkraları uyarınca yazılı olarak tebliğ edilmiştir.